

NILU: OR 3/2005
REFERANSE: O-100054
DATO: JANUAR 2005
ISBN: 82-425-1638-3

Forslag til aktiviteter i miljolare.no

**Forbruk, ressurser og fordeling
Rapport fra arbeidsgruppen,
januar 2005**

**Geir Endregard, NILU
Hanne Åby, FN-sambandet
Tone Smith og Jarle Langeland, Forbrukerrådet**

Forord

Under Verdenskonferansen for miljø og utvikling i Johannesburg, Sør-Afrika, i 2002 ble det vedtatt at det skulle etableres et FN's tiår for utdanning og bærekraftig utvikling, fra 2005 til 2014. Oppdraget er senere lagt til UNESCO, som overordnet sier:

*“The United Nations Decade of Education for Sustainable Development aims to **promote education as a basis for a more sustainable human society and to integrate sustainable development into education systems at all levels. The Decade will also strengthen international cooperation towards the development and sharing of innovative education for sustainable development programmes, practices and policies**”*

UNESCO 2004

Som uthevingene viser, er det et klart fokus på nye læringssystemer som kan sikre god undervisning. Det er her det norske *Nettverk for miljølære* er unikt, også internasjonalt.

En bærende idé i utviklingen av nettverket har vært at elevene skal gjøre feltarbeidet så godt at dataene som kommer inn kan brukes av samfunnet generelt. Dette er faktisk gjennomført i så og si alle aktivitetene. Måten dette er gjort på er at utdanningsmyndighetene har engasjert fagmiljøer over det ganske land for å lage aktivitetene, sikre hvordan elevenes resultater skal registreres og selvfølgelig bidra med faktainformasjon.

De siste årene har NILU på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet, fått ansvar for utvikling og drift av nettverket i samarbeid med skolelaboratoriet ved Universitetet i Bergen. Et slikt oppdrag vi setter meget stor pris på. Dette gir oss også som forskningsinstitutt nye muligheter, ikke bare til å sikre bruk av vår fagkunnskap aktivt i undervisningen, men faktisk også nye muligheter til forskning sammen med skoler, noe en rekke prosjekter i nettverket over de siste årene har vist.

Arbeidet med å koordinere arbeidsgruppen for *Forbruk, ressurser og fordeling*, er en naturlig del av det arbeidet NILU gjør med å bistå Utdanningsdirektorat med etablering av den nye versjonen av nettverket til mars 2005. Arbeidet med dette temaet er gjort i parallelt med temaet *Deltakelse og demokrati* som er dekket i en tilsvarende rapport som denne, med en felles arbeidsgruppe NILU har koordinert.

NILU ønsker å takke Utdanningsdirektoratet for oppdraget og alle deltakere i arbeidsgruppen for positive og aktive bidrag så langt og ser frem til å fullføre prosessen i første halvdel av 2005.

Kjeller, januar 2005.

Innhold

	Side
Forord	1
Innhold	3
1 Innledning	4
2 Oversikt over alle relaterte aktiviteter	6
2.1 Aktiviteter som foreslås etablert fra og med mars 2005	6
2.2 Oversikt over alle relaterte aktiviteter	7
3 Detaljer for foreslåtte aktiviteter	8
3.1 Kartlegg elevenes forbruk	9
3.2 Din bit av jorden.....	13
3.3 Hvor mye vann bruker vi?.....	23
3.4 Miljømerking av varer.....	26
3.5 Sjekk et produkts bærekraft	30
3.6 Lag en motreklame.....	34
3.7 Kortreist mat.....	37
3.8 Hvilke tanker har nordmenn om et fullverdig liv?	39
3.9 Global fattigdommen – hvem mener hva?	41
Vedlegg A Generell tekst til veiledninger	43

Forslag til aktiviteter i miljolare.no

Forbruk, ressurser og fordeling

Rapport fra arbeidsgruppen, januar 2005

1 Innledning

Arbeidsgruppen, se sammensetning nedenfor, som ble nedsatt etter møtet på SFT i juni 2004, har arbeidet med å finne frem til et naturlig sett av aktiviteter som bør dekkes av temaet *Forbruk, ressurser og fordeling* i nye miljolare.no. Dette er gjort ved at en har:

- Evaluert mulige eksisterende aktiviteter som kan inngå, eventuelt med justering
- Evaluert om nye aktiviteter bør lages
- Ferdigstilt forslag til enkeltaktivitetene, basert på de to foregående punktene
- Evaluert hva som bør skje med alle aktiviteter foreslått våren 2004 lagt til dette temaet

Arbeidsgruppen mener at det nå er hensiktsmessig til relanseringen i mars 2005 å sikre et mindre antall gode aktiviteter, før en eventuelt utvider med flere aktiviteter.

Språk

Utdanningsdirektoratet vil gjennomgå grundig alle de aktiviteter de velger å gå videre med av de som er foreslått, og i den prosessen foreta en språklig gjennomgang slik at veiledningene avstemmes med slik direktoratet ønsker at Nettverk for miljølære skal ha sine veiledninger.

Følgende arbeid gjenstår i arbeidsgruppen:

Fullføres i januar 2005

- Fastlegge introtekst til temaet samt etablere de ressursene, dvs. artiklene og lenkene, som skal vises på temasiden
- Fastlegge introtekst til hver av aktivitetene samt etablere de ressursene, dvs. artiklene og lenkene, som skal vises på sidene

Fullføres i februar 2005

- Utforme rapportgenerator for temaet
- Fastsette stikkordsliste for temaet og aktivitetene
- Fastsette resultatsider i samråd med UiB

Det er også laget et førsteutkast til generell tekst som passer alle veiledninger. Dette er beskrevet i vedlegg 1, og det anbefales brukt på alle veiledningssider for alle aktiviteter, også for andre temaer.

Arbeidsgruppen har bestått av følgende personer/institusjoenr:

Nr	Navn	Institusjon	E-post	Rolle - merknad
1	Geir Endregard	NILU	gen@nilu.no	Leder, ansvarlig for noen aktiviteter
2	Jarle Langeland	Forbrukerrådet		Ansvarlig for noen aktiviteter
3	Tone Smith	Frilanser	tonesmi@yahoo.no	Bistår Forbrukerrådet – med fra oktober
4	Hanne Åby	FN-sambandet	hanne.aaby@fn.no	Ansvarlig for noen aktiviteter
5	Anders Smith	Sosial og helse direktoratet	anders.Smith@shdir.no	Rådgiver
6	Dag Tangen	Høgskolen i Hedemark	dag.tangen@hihm.no	Rådgiver
7	Kristin Omholt Jensen	Miljøverndep.	koj@md.dep.no	Rådgiver – med fra desember
8	Kari Marie Swensen	Miljøverndep.	kari.marie.swensen@md.dep.no	Rådgiver – med fra desember
9	Kristi Ringard	Miljøverndep.	kristi.ringard@md.dep.no	Rådgiver – med fra desember
10	Kai Armann	Stiftelsen Ideebanken	kai.armann@idebanken.no	Rådgiver – med fra desember

På de første møtene deltok også Anne Solgaard og Ole Erik Yrvin fra BFD. Yrvin holdes oppdatert via Forbrukerrådets deltakelse. Jarle Langeland i Forbrukerrådet er fra 01.01. erstattet med Eli Karlsen, samme sted.

2 Oversikt over alle relaterte aktiviteter

I 2.1-delen gir vi oversikt over hvilke aktiviteter som foreslås etablert frem til relansering i mars 2005. I del 2.2 gir vi en totaloversikt over alle de aktiviteter arbeidsgruppen var bedt om å vurdere. Der angis om aktivitetene foreslås etablert/videreført nå, etablert senere i 2005/2006, flyttet til andre temaer eller lagt til side. I del 3 er alle veiledninger med skjemaer til de foreslåtte aktivitetene i del 2.1 gitt.

Aktivitetene skal tematisk:

- Gi elevene innsikt i aktuelle problemstillinger knyttet til forbruk, fordeling, globalisering og fattigdom i et bærekraftig utviklingsperspektiv
- Gjøre elevene bevisst sine muligheter til å påvirke bærekraftig utvikling gjennom sine handlinger som forbruker

Aktivitetene skal også:

- Supplere hverandre metodisk
- Sikre selve læringen gjennom elevenes undersøkelser/observasjoner/kartlegginger i nærmiljøet
- Stimulere til at samfunnsaktører kan "bestille oppdrag" fra skolene
- Gi resultater som elevene kan dele med andre elever med henblikk på å generere ytterligere læring (lagres i databasen til miljolare.no)
- Gi resultater som samfunnet ellers kan ha nytte av
- Lett kunne brukes i tråd med den nye lærerplanen

2.1 Aktiviteter som foreslås etablert fra og med mars 2005

Arbeidsgruppen foreslår at 9 aktiviteter etableres til relanseringen i mars 2005. Tabell 1 gir en samlet oversikt over de foreslåtte aktivitetene.

Tabell 1: Forslag til aktiviteter for temaet Forbruk, ressurser og fordeling

Nr	Tittel	Kommentar
1	Kartlegg elevenes forbruk	Dette er "Kjøpe-kjøpe"-aktiviteten omdøpt og justert en del.
2	Din bit av jorden	Denne beholdes som den er
3	Hvor mye vann bruker vi	Denne beholdes som den er
4	Miljømerking av varer	Denne er litt modifisert, men stort sett beholdt som den er
5	Sjekk et produkt fra råvare til avfall	Dette er en underdel av LR-aktiviteten Hva er det reklamen ikke forteller? Modifisert noe.
6	Lag en motreklame	Dette er en annen underdel av LR-aktiviteten Hva er det reklamen ikke forteller? Modifisert noe.
7	Kortreist mat	Dette er en ny aktivitet laget av Forbrukerrådet.
8	Hvilke tanker har nordmenn om et fullverdig liv?	Dette er en underdel av LR-aktiviteten Fattigdom, rikdom og miljø. Modifisert noe.
9	Globalfattigdommen – hvem mener hva?	Dette er en annen underdel av LR-aktiviteten Fattigdom, rikdom og miljø. Modifisert noe.

2.2 Oversikt over alle relaterte aktiviteter

Tabell 2 viser aktivitetene som arbeidsgruppen fikk i oppdrag å vurdere våren 2004 under temaet Forbruk, ressurser og fordeling. Tabellen viser hvilke aktiviteter som ble tatt med til relanseringen i 2004, detaljer for disse er gitt i del 3. Tabellen viser også hvilke aktiviteter som foreslås utviklet for temaet i 2005/2006 eller for andre temaer, samt hvilke aktiviteter som foreslås avsluttet.

Tabell 2: Forslag til hva som skal skje med alle tildelte aktiviteter

Kode	Tittel	Kommentar og forslag til handling
LR1	Bærekraftig utvikling i Norge	Denne er flyttet til Deltakelse og Demokrati og delt i 3 deler
LR5	Din bit av jorden	Denne beholdes som den er under dette teamet.
LR4	Fattigdom, rikdom og miljø	Denne er delt i to aktiviteter og modifisert: - Hvilke tanker har nordmenn om et fullverdig liv? - Globalfattigdommen – hvem mener hva?
BR3	Forbruk og miljø	Avsluttes. Innholdet dekkes av de andre aktivitetene
LR3	Globaliseringens vinnere og tapere	Denne er delt i to oppgaver, modifisert og flyttet til Deltakelse og Demokrati
LR6	Hva er det reklamen ikke forteller?	Denne er delt i to aktiviteter og modifisert: - Sjekk et produkt fra råvare til avfall - Lag en motreklame
VR6	Hvor mye vann bruker vi?	Videreføres som den er, her under dette temaet
BR4	Kjøre, kjøpe?	Denne er omdøpt til Kartlegg elevenes forbruk, justert noe, men ellers beholdt som egen aktivitet
BR18	Lag økopofil for en bolig	Denne foreslås flyttet til temaportal Energi som den er.
BR5	Miljømerking av varer	Denne er noe modifisert, men beholdt som den er

Dette betyr at alle aktiviteter planlagt lagt til temaet er foreslått videreført, enten som de er, flyttet til Deltakelse og Demokrati eller Energitemaet, eventuelt noe justert. Kun aktiviteten ”Forbruk og miljø” foreslås avsluttes da den dekkes av andre aktiviteter.

3 Detaljer for foreslåtte aktiviteter

I dette kapitlet gis veiledning og skjema for de foreslåtte aktiviteter.

Viktige merknader

Introtekst

For noen aktiviteter er det foreslått en kort introtekst. Denne vil bli revidert av arbeidsgruppen når endelig utforming til aktivitetsside i nye miljolare.no er fastlagt.

Læreplanhenvisning

Disse vil bli utformet av Utdanningsdirektoratet i forhold til den nye læreplanen tidlig i 2005.

Litteratur og artikler

Dette er foreslått for flere av oppgavene, men tatt ut av veiledningene her, bortsett fra de som er direkte nødvendige for å gjøre aktiviteten. De vil bli lagt inn i ressursdatabasen når aktiviteten etableres, og vises på forsiden til aktivitetene. En egen oversikt over dette vil bli laget av arbeidsgruppen i januar 2005.

3.1 Kartlegg elevenes forbruk

Formål

- Kartlegge eget forbruk
- Bli bevisst omfang og konsekvenser av eget forbruk
- Bli bevisst påvirkningsmuligheter en har som forbruker
- Drøfte forbruk på nasjonalt og globalt nivå

Aktuelle samarbeidspartnere

Statens institutt for forbruksforskning, Forbrukerrådet, Miljøheimevernet, evt. en skoleklasse et annet sted.

! Visste du at ... norske husholdningers forbruk er tredoblet de siste tretti årene? (Kilde: SSB)

Utstyr

Registreringsskjema (bruk gjerne regneark)

Gjennomføring

I denne oppgaven skal elevene kartlegge eget forbruk over en fireukers periode:

- Diskuterer hva som bestemmer forbruket
- Lag en kampanje i nærmiljøet for å positivt påvirke mulighetene til mer miljøriktig forbruk

Steg 1 Kartlegg eget forbruk

For å få oversikt over eget forbruk fører elevene regnskap i en fireukersperiode. Det vedlagte skjemaet kan brukes som mal. Elevene fører regnskap over hva de bruker penger på hver dag, og oppsummerer forbruket på slutten av hver uke. De kan gjerne bruke regneark eller lage egne ukeskjemaer. Etter fire uker, summerer de totalforbruket.

Sammenlikn eget og andres forbruk

Læreren, eller eventuelt noen av elevene, sammenstiller resultatene og presenterer disse for klassen. Sammenstillingen skal vise gjennomsnittlig forbruk på ulike typer varer; om guttene og jentene bruker penger på ulike ting, hva elevene bruker mest penger på osv.

I standardbudsjettet til Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) for 2004 er det kalkulert med kr 520 per måned i utgifter til klær og sko for ungdom i alderen 11-14 år, og ca. kr 625 per måned for ungdom i alderen 15-18 år. I presentasjonen kan elevene også vise hvordan deres forbruk ligger i forhold til disse gjennomsnittstallene?

Klassen kan eventuelt ta kontakt med andre skoleklasser som har utført aktiviteten, se under resultater på nettsidene, og diskutere aktuelle problemstillinger med dem.

Steg 2: Diskutere behov, påvirkning og konsekvenser av forbruket

Oppsummeringen kan danne utgangspunkt for en bredere diskusjon om forbruk i klassen. Læreren leder diskusjonen og velger vinkling. Diskuter f.eks. fordeler og ulemper ved at varer er billige. Aktuelle temaer i den sammenheng kan være:

Miljø

- Hvilke miljøkonsekvenser er forbundet med forbruket?
- Hvordan belaster forbruksnivået miljøet?
- Kan man si at varene er riktig priset, når forbruker slipper å betale for den forurensning produksjonen medfører?
- Ta for dere noen av de vanligste produktene blant elevene, og diskuter hva disse ville ha kostet dersom miljøbelastningen var kalkuert i prisen?
- Hvordan er miljøet påvirket ved produksjon og transport av varene?
- Hvor mye avfall blir det skapt?
- Hvor fort kasserer vi f.eks. klær: når vi er lei av plaggene, når de har gått av moten, eller når de er utslitt?

Ifølge SIFO er årlig forbruk av tekstiler 20 kilo per person. Mye av årsaken ligger trolig i den korte tidsbruken for klær.

Konsekvenser for andre deler av samfunnet:

- Har vårt forbruk konsekvenser for folk i andre land?
- Blir det mindre til andre dersom du forbruker mye, eller er det nok til alle?
- Når det gjelder klær: Er det kapasitet til mer bomullsproduksjon i verden, eller er det et problem at vi bruker og kaster så mye tekstiler?
- Når det gjelder forbruk av transportmidler: Hvordan belaster det andre enn oss selv? Her spiller valg av transportmiddel inn. Noen transportmidler produserer støy som sjenerer andre, et annet problem er CO₂-utslipp, som i ytterste konsekvens berører befolkningen over hele kloden.

Behov

- Gjorde regnskapsføringen at elevene ble mer bevisste på hva pengene ble brukt til?
- Synes elevene selv at de har et høyt forbruk, og ser de noen grunn til å redusere forbruket sitt?
- På hvilke områder mener elevene i tilfelle at forbruket kan reduseres?
- Hvor lite går det an å greie seg med?

Hvem styrer hjemme?

- Hvem bestemmer hva som kjøpes hjemme?
- Hvor mye føler elevene de kan være med på å påvirke foreldrenes innkjøp?
- Noen forskere påstår at de unge i en husholdning styrer opptil 85 % av forbruket i husholdningen. Hva mener klassen om det?

- Det er også blitt hevdet at foreldre handler 70 % mer når barna er med i butikken? Tror elevene dette kan stemme?
- Noen hevder også at de voksne bruker barna som statusmarkører. Har elevene noen oppfatninger omkring dette?

”Majoriteten av verdens befolkning lever i permanent fattigdom mens en minoritet har et luksuspreget overforbruk. Disse to faktorene legger grunnlaget for en negativ utvikling i verdens miljøtilstand. Den nåværende utviklingen er ikke bærekraftig, og å utsette nødvendige tiltak er ikke lenger noe alternativ.”

Fra rapporten GEO-2000, FNs miljøprogram (UNEP)

Steg 3: Vår påvirkningskraft som forbruker – lag en kampanje

Å være bevisste forbrukere er en måte å påvirke samfunnet i den retningen vi ønsker. Effekten av bevisst handling vil selvfølgelig bli større jo flere som er med. La elevene utarbeide et forslag til en kampanje om hvordan forbrukere kan stimulere hverandre. Det skal være en kampanje som de deretter skal kunne gjennomføre i sitt lokalmiljø. Kampanjen kan f.eks. gå ut på å engasjere den lokale handelsstanden i å blir mer miljøbevisst, og/eller sosialt bevisst i valget av de varer som føres, eller de kan prøve å få med ulike institusjoner eller bedriftskantiner i kommunen/tettstedet/nærmiljøet på å endre f.eks. innkjøpsordningene av mat til en mer miljøvennlig retning.

Tips og ideer

Elevene kan prøve å finne opplysninger og statistikk om forbruk og velferdsnivå i andre land. I Knud Hemmingsens bok ”Verden i temaer og tabeller” finnes blant annet opplysninger om antall personbiler, telefoner og TV-apparater per 1000 innb. i en rekke av verdens land.

Skjema

	Uke 1	Uke 2	Uke 3	Uke 4	SUM
Forbruk knyttet til transport					
Buss, tog, trikk o.l.					
Sykkel					
Motorhold (moped osv.)					
Forbruk knyttet til utseende					
Klær, sko					
Hårklipp, kosmetikk o.l.					
Smykker, pyntegjenstander					
Forbruk knyttet til medier					
Mobiltelefon					
Datamaskin, datautstyr, dataspill					
Elektronikk (stereo, walk-man osv.)					
CD-er, kassetter					
Blad, tegneserier, aviser					
Bøker					
Leie av video					

Forbruk knyttet til hobby og fritid					
Kinobilletter					
Teater, konserter, diskotek o.l.					
Billetter til idrettsarrangementer					
Kontingent i foreninger, klubber					
Tur- og friluftststyr					
Sportsutstyr til trening og konkurranse					
Musikkinstrumenter og lydutstyr					
Andre hobbyaktiviteter					
Forbruk knyttet til mat og drikke					
Sjokolade, snacks, godterier					
Brus, jus o.l.					
Gatekjøkken, kafé, bakeri o.l.					
Sparing					
Oppsparte lommepenger, lønn					
Annet					
SUM					

Dokumentasjon fra kampanjen

Beskriv kampanjens formål	(tekstfelt)
Beskriv hvilke deler av lokalsamfunnet som ble involvert i kampanjen	(tekstfelt)
Beskriv hva klassen oppnådde med kampanjen	(tekstfelt)
Eventuelt andre kommentarer	(tekstfelt)
Her kan dere legg inn bilder fra arbeidet med kampanjen, dersom dere ønsker det	

3.2 Din bit av jorden

Vi vet at mennesker trenger mat og klær. Vi har også nødvendige utgifter i forhold til transport. Kan vi velge mye selv hvordan vi gjør dette? I denne aktiviteten skal elevene analysere hva de faktisk bruker, og hvor mye som egentlig er tilgjengelig for hver av oss. Dette gir et bilde på om vi forbruker mye mer enn det som ansees som bærekraftig. Deretter skal elevene se på mulige tiltak samt på fordeler og ulemper ved de tiltakene som ble drøftet.

Formål

- Bli bevisst sitt eget forbruk ved å beregne din kvote av jordas ressurser.
- Finne tiltak for å oppnå et bærekraftig forbruk.
- Refleksjon over det komplekse forholdet mellom miljø, livsstil og ressursbruk.

Aktuelle samarbeidspartnere

- Grønn Hverdag: www.gronnhverdag.no
- Forbrukerrådet: www.forbrukerportalen.no
- Framtiden i våre hender: www.fivh.no
- FN-sambandet: www.fn-sambandet.no
- Statistisk sentralbyrå: www.ssb.no

Bakgrunn

Bakgrunnsartikler:

- [Bakgrunnsartikkel "Økologiske kvoter"](#)
- [Bakgrunnsartikkel "Din bit av jorden"](#)

"Majoriteten av verdens befolkning lever i permanent fattigdom mens en minoritet har et luksuspreget overforbruk. Disse to faktorene legger grunnlaget for en negativ utvikling i verdens miljøtilstand. Den nåværende utviklingen er ikke bærekraftig, og å utsette nødvendige tiltak er ikke lenger noe alternativ."

Fra rapporten [GEO-2000](#), FNs miljøprogram ([UNEP](#)).

Grønn Hverdag

Grønn Hverdag er nettsted for deg som vil ta miljøhensyn i hverdagen. Her finner du nyheter om miljø og forbruk, du kan du teste dine miljøvaner eller finne knep mot kjøpepress. Ta turen til www.gronnhverdag.no

Gjennomføring

I denne oppgaven kan elevene regne ut sitt eget forbruk og sammenligne dette med den økologiske kvoten for noen sentrale forbruksområder som f.eks. mat (kjøtt), klær (bomull og ull) og reiser (fossilt brensel). Med andre ord, analysere forbruket i forhold til det som hadde vært bærekraftig dersom alle mennesker skulle forbruke like mye.

Oppgaven har tre deler som kan gjøres uavhengig av hverandre. Noen i klassen kan gjøre en del og andre en annen, eller alle kan gjøre det samme. For alle tre delene skal dere finne fram til et gjennomsnittlig forbruk for elevene som deltar.

Del 1: Sjekk årlig mengde kjøtt som spises

En av de globale utfordringene med å spise mye kjøtt er at mye av kjøttet produseres ved å gi dyra korn. Korn som kunne vært brukt direkte som føde. Det er mange andre relevante aspekter ved husdyrhold, også fra et miljøsynspunkt, men her tar vi kun et globalt blikk på mengden korn vi forbruker gjennom kjøttet vi spiser.

Steg 1: Finn klassens forbruk

Fyll ut skjemaet samlet for klassen/gruppen eller hver for seg, og summér så til slutt. Det er klassens resultater som skal registreres til slutt

Kjøttslag	Antall ganger pr. år	Ant. gram pr. gang	Ant. kg pr. år	Kornbehov i kg pr. kg kjøtt*	Kornforbruk i kg pr. år
Storfe				8,5	
Svin				4,7	
Sau/lam				4,0	
Rein/elg/rådyr				0,0	
Fjørfe				3,0	
Blandingsprodukter				6,0	
Totalt konsum					

*Dette er gjennomsnittstall for kjøtt produsert i Norge. Tallene vil variere sterkt fra gårdsbruk til gårdsbruk og kan også vurderes i forslag til tiltak. Dyr som spiser gress etc. på beite har betydelig mindre årlig kornforbruk.

Steg 2: Sammenlign forbruket med økologisk kvote

Når dere har regnet ut klassens snittforbruk skal dette sammenlignes med den økologiske kvoten gitt nedenfor, og det skal gis en vurdering av om klassens gjennomsnitt tyder på at elevene har et for stort kjøttkonsum eller ikke. Hvis konsumet er for høyt, kan en vurdere tiltak og påpeke fordeler og ulemper med tiltakene.

Din økologiske kvote for kjøtt

Husdyras kraftfor består hovedsakelig av korn. I dyras eget stoffskifte går det meste av energien i kornet tapt. Bare en mindre del når mennesket i form av kjøtt. Noen husdyrslag utnytter kornet bedre enn andre. Fjørfe trenger mindre korn enn svin for å vokse. Og svin trenger mindre enn storfe. Men det å spise kjøtt er uansett mer ressurskrevende enn å spise vegetabiliske produkter. Vi lar anslag over verdens kornproduksjon bestemme din økologiske kvote for kjøtt.

Vi bygger denne øvelsen på at **nordmenns individuelle økologiske kvote i året er på 220 kg korn**. Denne mengden korn gir en lavere mengde kjøtt avhengig av hvor stort energitapet er i dyra. På grunn av mange usikkerhetsmomenter knyttet til utregningen av økologiske kvoter må dere ikke se på dette tallet som en fasit, men som et mulig anslag av et bærekraftig forbrucsnivå av korn.

Mer om utregningen av økologiske kvoter finnes i heftet [Din bit av jorden](#) utgitt av Idebanken, Forum for utvikling og miljø og ProSus 1996.

Del 2: Sjekk årlig innkjøp av bomull- og ullklær

En av de globale utfordringene med klær laget av bomull eller ull, er at det er begrenset hvor store mengder ull og bomull vi kan produsere på jorda. Vi har rett og slett ikke så mye plass til slik produksjon. Det er mange andre miljøaspekter ved produksjon av klær enn bare forbruk av bomull og ull. Produksjonen av kunstige tekstiler kan f.eks. forurense mye, men her tar vi kun et globalt blick på vårt individuelle forbruk av bomull og ull.

Steg 1: Finn klassens forbruk

Fyll ut skjemaet samlet for klassen/gruppen eller hver for seg, og summer så til slutt. Det er klassens resultater som skal registreres til slutt.

Stofftype	Plagg	Antall	Vekt pr. stk. Gram*	Total vekt gram
Bomull	Dongen bukse		600	
	Bomullsbukse		450	
	Skjørt		300	
	Kjole		400	
	T-skjorte		200	
	Tykk genser		600	
	Tynn genser		300	
	Ytterjakke		500	
	Undertøy		100	
	Sokk		50	
	Totalt			
Ull	Bukse		450	
	Skjørt		400	
	Tykk genser		600	
	Tynn genser		300	
	Ytterjakke		500	
	Undertøy		100	
	Sokk		50	
	Totalt			

*Dette er tall som er representative for klær som selges i Norge. Mengden råstoff vil variere sterkt fra produsent til produsent, noe som også kan vurderes i forslag til tiltak. En t-skjorte kan være tykk eller tynn, eller den kan være blandet med andre stoffer enn bomull.

Steg 2: Sammenlign forbruket med økologisk kvote

Når dere har regnet ut klassens snittforbruk skal dette sammenlignes med den økologiske kvoten gitt nedenfor. Det skal gis en vurdering om klassens gjennomsnitt tyder på om elevene har et for stort forbruk av bomull/ull per år eller ikke. Hvis forbruket er for høyt, kan det vurderes tiltak og påpeke fordeler og ulemper med tiltakene.

Din økologiske kvote for klær

Det er ikke rom for å produsere vesentlig mer bomull. Enda mer dyrket mark ville i så fall forsvunnet ut av matproduksjonen og allerede knappe vannressurser ville blitt ytterligere overbelastet. Å øke produksjonen av ull noe større er heller ikke mulig. Jordas beitemarker har ikke plass til flere sauer. Til sammen bruker hver nordmann ca. 6.5 kg av disse naturfibrene til klær i året. Vi lar begrensningene på produksjon av bomull og ull bestemme din økologiske kvote for klær. Det vil føre for langt å redegjøre for kvotens forutsetninger her.

Vi bygger denne øvelsen på at **3 kg bomull og 2 kg ull i året vil være nordmenns individuelle økologiske kvote**. På grunn av mange usikkerhetsmomenter knyttet til utregningen av økologiske kvoter må dere ikke se på dette tallet som en fasit, men som et mulig anslag av et bærekraftig forbruksnivå av bomull og ull.

Mer om utregningen av økologiske kvoter finnes i heftet [Din bit av jorden](#) utgitt av Idebanken, Forum for utvikling og miljø og ProSus 1996.

Del 3: Sjekk årlig utslipp av CO₂ fra reiser

For høyt forbruk av fossile brennstoff kan føre til klimaendringer som kan få dramatiske konsekvenser for verdens befolkning (også for oss i Norge). Hvilke transportmidler vi velger og hvor mye vi reiser, bestemmer mye hvor vi som individer bidrar til utslipp av klimagasser. Mobile kilder er totalt sett de som bidrar mest til klimagassutslipp i Norge.

Steg 1: Finn klassens forbruk

Fyll ut skjemaet samlet for klassen/gruppen eller hver for seg, og summér så til slutt. Det er klassens resultater som skal registreres til slutt.

Husk

- Ta med alle typer reiser:
- Til /fra skole
- Fritidsaktiviteter
- Ferie

Transport-middel	Ant. ganger pr. år	Reiselengde (km)	CO ₂ -utslipp/pass.km.(gr)*	CO ₂ -utslipp årlig (kg)
Bil			199	
Buss			26	
Båt			246	
Fly			255	
Tog			50	
Sykkel			0	
Gange			0	
Totale utslipp				

*Dette er tall som er representative for transport i Norge. Dette vil kunne variere f.eks. fra biltype til biltype og kan også vurderes i forslag til tiltak.

2: Sammenlign forbruket med økologisk kvote

Når dere har regnet ut klassens gjennomsnittforbruk, skal dette sammenlignes med den økologiske kvoten gitt nedenfor . Det skal gis en vurdering om klassens

gjennomsnitt tyder på om elevene har et for stort CO₂-forbruk basert på reiser eller ikke. Hvis forbruket er for høyt, kan det vurderes tiltak samt peke på fordeler og ulemper med tiltakene.

Din økologiske kvote for reiser

De fleste motoriserte reiser i Norge foregår med transportmidler drevet av bensin eller diesel. Forbrenningen av bensin, diesel og andre fossile brenslere gir utslipp av CO₂. Disse utslippene bidrar sterkt til globale klimaendringer. Transportsektoren står for 22 prosent av Norges CO₂-utslipp. Vi lar CO₂-utslippene bestemme din økologiske kvote for reiser. Det vil føre for langt å redegjøre for CO₂-knotens forutsetninger her.

Vi bygger denne øvelsen på at **766 kg CO₂ vil være nordmenns individuelle økologiske kvote for reiser**. På grunn av mange usikkerhetsmomenter knyttet til utregningen av økologiske kvoter må dere ikke se på dette tallet som en fasit, men som et mulig anslag av et bærekraftig utslippsnivå av CO₂.

Mer om utregningen av økologiske kvoter finnes i heftet *Din bit av jorden* utgitt av Idebanken, Forum for utvikling og miljø og ProSus 1996.

Skjema

Skjemaset for denne oppgaven vil bli beholdt som det er.

- Kjøtt: <http://www.nilu.no/nml/utskriftskjemaer/lr5a-pk.htm>
- Klær: <http://www.nilu.no/nml/utskriftskjemaer/lr5b-pk.htm>
- Reiser: <http://www.nilu.no/nml/utskriftskjemaer/lr5c-pk.htm>

Del 1: Sjekk årlig mengde kjøtt som spises

DEL 1A: FINN KLASSENS FORBRUK					
Her fyller dere ut de to første kolonnene så summeres resten av seg selv.					
NB!					
Dere skal fylle inn summen for alle som er med på undersøkelsen i kolonne 1. Altså hvis Per spiser Storfe 20 ganger, kari 30 og Ove 30 er tallet som skal registreres 80. Men i kolonne 2 skal dere registrere snittet som spises pr. gang.					
Kjøttslag	Ant. ganger pr år	Ant. gram pr gang	Ant. kg pr år	Kornbehov i kg pr kg kjøtt*	Kornbehov i kg pr år
Storfe	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="8.5"/>	<input type="text" value="0"/>
Svin	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="4.7"/>	<input type="text" value="0"/>
Sau / lam	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="0"/>
Rein / elg / rådyr	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>
Fjørfe	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="0"/>
Blandingsprodukter	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value="0"/>
Totalt forbruk			<input type="text" value="0"/>		<input type="text" value="0"/>
* Dette er gjennomsnittstall for kjøtt produsert i Norge. Tallene vil variere sterkt fra gårdsbruk til gårdsbruk og kan også vurderes i forslag til tiltak. Dyr som spiser gress etc. på beite har betydelig mindre kornforbruk i året.					

DEL 1 B: REGISTRERINGSSKJEMA	
Dato for gjennomføringen	
<input type="text" value="dd.mm.yyyy"/>	Forklaring : dd = dag, mm = måned, yyyy = år. Eksempel 27.01.2001 betyr 27 januar 2001
Her registrerer dere hvor mange som var med på undersøkelsen og gir en samlet vurdering for alle sammen.	
Så registrerer dere mulige tiltak og fordeler og ulemper med de dere har kommet frem til. Hvis dere har flere tiltak enn det er rader for, velg ut de viktigste.	
Antall elever som er med på undersøkelsen	<input type="text"/>
Elevenes gjennomsnittlige kornforbruk per år.	<input type="text"/> Kg.
Samlet vurdering av klassen	<input type="text"/>
Mulige tiltak for å oppnå et mer bærekraftig kjøtt-/kornforbruk:	
Tiltak 1	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 2	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 3	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 4	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 5	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
<input type="button" value="Registrer denne aktiviteten"/>	

Del 2: Sjekk årlig innkjøp av bomull- og ullklær

DEL 2A: FINN KLASSENS FORBRUK

Her fyller dere ut den første kolonnene så summeres resten av seg selv.

NB! Dere skal fylle inn summen for alle som er med på undersøkelsen i kolonne 1. Altså hvis Per kjøper 1 bukse, kari 3 og Ove 2 i året er tallet som skal registreres 6.

Stofftype: Bomull

Plagg	Antall	Vekt pr. stk. Gram*	Total vekt gram
Dongeribukse	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="600"/>	<input type="text" value="0"/>
Bomullsbukse	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="450"/>	<input type="text" value="0"/>
Skjørt	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="300"/>	<input type="text" value="0"/>
Kjole	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="400"/>	<input type="text" value="0"/>
T-skjorte	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="200"/>	<input type="text" value="0"/>
Tykk genser	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="600"/>	<input type="text" value="0"/>
Tynn genser	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="300"/>	<input type="text" value="0"/>
Ytterjakke	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="500"/>	<input type="text" value="0"/>
Undertøy	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="100"/>	<input type="text" value="0"/>
Sokk	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="50"/>	<input type="text" value="0"/>
			<input type="text" value="0"/>

Stofftype: Ull

Plagg	Antall	Vekt pr. stk. Gram*	Total vekt gram
Bukse	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="450"/>	<input type="text" value="0"/>
Skjørt	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="400"/>	<input type="text" value="0"/>
Tykk genser	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="600"/>	<input type="text" value="0"/>
Tynn genser	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="300"/>	<input type="text" value="0"/>
Ytterjakke	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="500"/>	<input type="text" value="0"/>
Undertøy	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="100"/>	<input type="text" value="0"/>
Sokk	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="50"/>	<input type="text" value="0"/>
			<input type="text" value="0"/>

*Dette er tall som er representative for klær som selges i Norge. Mengden råstoff vil variere sterkt fra produsent til produsent, noe som også kan vurderes i forslag til tiltak. En T-skjorte kan være tykk eller tynn eller den kan være blandet med andre stoffer enn bomull.

DEL 2B: REGISTRERINGSSKJEMA	
Dato for gjennomføringen	
<input type="text" value="dd.mm.yyyy"/>	Forklaring : dd = dag, mm = måned, yyyy = år. Eksempel 27.01.2001 betyr 27 januar 2001
Her registrerer dere hvor mange som var med på undersøkelsen og gir en samlet vurdering for alle sammen. Så registrerer dere mulige tiltak og fordeler og ulemper med de dere har kommet frem til. Hvis dere har flere tiltak enn det er rader for, velg ut de viktigste.	
Antall elever som er med på undersøkelsen	<input type="text"/>
Elevenes gjennomsnittlige bomullforbruk per år	<input type="text"/> Kg.
Elevenes gjennomsnittlige ullforbruk per år	<input type="text"/> Kg.
Samlet vurdering av klassen	<input type="text"/>
Mulige tiltak for å oppnå et mer bærekraftig bomull-/ullforbruk:	
Tiltak 1	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 2	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 3	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 4	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 5	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
<input type="button" value="Registrer denne aktiviteten"/>	

Del 3: Sjekk årlig utslipp av CO2 fra reiser

DEL 3A: FINN KLASSENS FORBRUK

Her fyller dere ut de to første kolonnene så summeres resten av seg selv.

NB!

Dere skal fylle inn summen for alle som er med på undersøkelsen i kolonne 1. Altså hvis Per reiser 10 ganger, kari 30 og Ove 30 er tallet som skal registreres 70. Men i kolonne 2 skal dere registrere snittet som reises pr. gang.

Transportmiddel	Ant. ganger pr år	Reiselengde (km)	CO2-utslipp/pass.km.(gr) *	CO2-utslipp årlig (kg)
Bil	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="199"/>	<input type="text" value="0"/>
Buss	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="26"/>	<input type="text" value="0"/>
Båt	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="246"/>	<input type="text" value="0"/>
Fly	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="255"/>	<input type="text" value="0"/>
Tog	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="50"/>	<input type="text" value="0"/>
Sykkel	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>
Gange	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>	<input type="text" value="0"/>
				<input type="text" value="0"/>

*Dette er tall som er representative for transport i Norge. Dette vil kunne varierer f.eks. fra biltype til biltype og kan også vurderes i forslag til tiltak.

DEL 3B: REGISTRERINGSSKJEMA	
Dato for gjennomføringen	
<input type="text" value="dd.mm.yyyy"/>	Forklaring : dd = dag, mm = måned, yyyy = år. Eksempel 27.01.2001 betyr 27 januar 2001
Her registrerer dere hvor mange som var med på undersøkelsen og gir en samlet vurdering for alle sammen. Så registrerer dere mulige tiltak og fordeler og ulemper med de dere har kommet frem til. Hvis dere har flere tiltak enn det er rader for, velg ut de viktigste.	
Antall elever som er med på undersøkelsen	<input type="text"/>
Elevenes gjennomsnittlige CO2-forbruk per år.	<input type="text"/> Kg.
Samlet vurdering av klassen	<input type="text"/>
Mulige tiltak for å oppnå et mer bærekraftig reisemønster:	
Tiltak 1	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 2	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 3	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 4	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
Tiltak 5	<input type="text"/>
Fordeler og ulemper	<input type="text"/>
<input type="button" value="Registrer denne aktiviteten"/>	

3.3 Hvor mye vann bruker vi?

Kartlegge eget vannforbruk og vannforbruket i nærmiljøet. Få kunnskaper om sammenhenger i produksjon og vannforbruk, om de fundamentale forskjellene mellom land i nord og sør når det gjelder forbruket av ferskvann, og hvilken påvirkning dette har på livsbetingelsene.

Formål

- Kartlegge eget vannforbruk og vannforbruket i nærmiljøet
- Få kunnskaper om sammenhenger i produksjon og vannforbruk
- Få kunnskaper om de fundamentale forskjellene mellom land i nord og sør når det gjelder forbruket av ferskvann, og hvilken påvirkning dette har på livsbetingelsene

Samarbeidspartnere

Vaktmesteren på skolen, foreldre, representanter fra det lokale vannverket

Utstyr

Litermål, kalkulator, litteratur om vannforbruk i i-land og u-land.

Gjennomføring

Mål vannbruket hjemme

Finn ut hvor mye rent drikkevann en person eller en familie gjør om til avløpsvann i løpet av en dag. Gjør målinger på skolen og hjemme slik at klassen har gjennomsnittstall for ulike «vannrutiner», f.eks. vask av gulv, oppvask, toalettbesøk, håndvask, karbad, dusj (med og uten sparehode) og så videre. Sørg for at elevene tenker gjennom hva slags mål de bruker, ti-litersbøtter til store vannmengder og desilitermål til små. Når vannet renner i vasken, f.eks. når de pusser tennene, kan de skru av vannlåsen, samle vannet i en beholder og måle det. De kan dusje i badekar og samle vannet i karet. Deretter kan de måle vannet når de øser det ut, eller de kan merke av vannstanden, tappe ut vannet og fylle i målte vannmengder til det når vannstandsmerket. Ved toalettbesøk kan de skru til stoppekranen og merke av vannstanden i sisternen. Deretter trekker de vannet ned og fyller sisternen med oppmålt vann til vannstandsmerket. Elevene har sikkert ideer til hvordan de kan gjøre målingene. I den videre kartleggingen bruker dere gjennomsnittstall.

Lag enkle lister som kan settes opp hjemme på kjøkkenet, på badet og ved toalettet for å lette registreringen. Elevene kan sammenligne resultater, samordne dem og bruke dem i videre arbeid. Dere kan regne ut gjennomsnitt og framstille verdiene grafisk. Elevene kan også sammenligne resultatene sine med de standardene som finnes for kommunale utregninger.

Hva brukes vann til på skolen?

Få vaktmesteren på skolen til å vise hvor og hvordan vannet kommer inn på skolen, og hvor og hvordan det går ut igjen. Lag en enkel skisse over hvor vannet går, ute i naturen og i rør til og fra hus, fabrikker og lignende.

Lag beregninger av hvor mye vann som går med i løpet av en dag på skolen. Elevene, lærerne, vaskepersonalet og andre som ferdes på skolen, kan intervjues

om vannforbruket sitt. Registrer vannforbruket på skolen per måned. Dere kan oppfordre alle til å spare og registrere om vannforbruket går ned.

Vannforbruk i jordbruk og industri

Det meste av vannforbruket i verden går til jordbruk. I flere tusen år har ulike kulturer utviklet systemer for kunstig vanning av jordbruksarealer, og ifølge en del beregninger utgjør dette så 80 % av det totale vannforbruket i verden. Industri bruker også mye vann, og i rike land går over halvparten av vannet til industriformål. Vårt viktigste forbruk av vann skjer altså indirekte, gjennom maten vi spiser, og gjennom produksjonen av alle tingene vi bruker.

Bevisstgjøring om vannets betydning og vannforbruk

Drøft vannets kretsløp og hvordan ferskvannet er fordelt på jorda.

- **Har alle mennesker på jorda like mye vann som oss? Hvorfor eller hvorfor ikke?**
- Hva er vannforbruket per husstand i din kommune, eller i Norge?
- Hva er gjennomsnittlig vannforbruk i andre i-land?
- Hva er gjennomsnittlig vannforbruk i noen u-land?
- Hvordan bruker vi vann?
- Kan det bli brukt opp en gang? Kan det bli mer enn vi har nå?
- Må vi bruke så mye vann?
- Er det ønskelig å redusere vannforbruket, og hva blir i tilfelle konsekvensene?

Tips og ideer

God informasjon til foreldrene er viktig. Disse oppgavene kan oppfattes som overvåking av privatlivet dersom de pedagogiske grunnene ikke er forklart på forhånd.

Skjema

Skjemaet for denne oppgaven vil bli beholdt som det er. Det inneholder en rekke spørsmål med tilhørende ferdigbygd resultatvisning

<http://miljolare.no/aktiviteter/vann/ressurs/vr6/?vis=skjema>

3.4 Miljømerking av varer

Miljømerking av varer kan hjelpe oss forbrukere til å velge produkter som er minst mulig miljøskadelige. Svanemerket og Debiomerket er offisielt godkjente miljømerker, men det finnes også andre typer miljømerker med ulik grad av seriøsitet. I denne oppgaven skal elevene sjekke utvalget av miljømerkede varer i butikken, og bli kjent med merkeordningene.

Formål

- Bli kjent med hvilke merker som finnes og forstå forskjellene mellom dem
- På grunnlag av miljømerking kunne velge produkter som er minst mulig miljøbelastende
- Undersøke utvalget av miljømerkede varer i dagligvarebutikker

Aktuelle samarbeidspartnere

Representanter for lokal dagligvarehandel, Miljøheimevernet, lokale miljøorganisasjoner.

Utstyr

Registreringsskjema

Gjennomføring

Det finnes mange typer miljømerker, med ulik grad av seriøsitet. Disse merkene spenner fra det offisielt godkjente Svanemerket til produsentenes egne merker. Merker som produsentene selv lager, er sjelden kontrollert av andre, og vi har bare produsentens ord for at varen er miljøvennlig.

Miljømerker gis ut fra ulike kriterier. For at en vare skal få Debiomerket, må den være produsert økologisk uten bruk av kjemiske sprøytemidler og kunstgjødsel. Svanemerket gis til produkter som ut fra en samlet vurdering "fra vugge til grav" gir lite forurensning.

Steg 1: Lære om ulike miljømerker

Elevene starter med å hente informasjon fra Internett og miljø- og forbrukerorganisasjoner for å få oversikt over ulike merker. De noterer seg hvilke merker finnes, forskjellen mellom merkene, hvem som står bak, og hva slags informasjon merkene gir. Diskuter i klassen hva elevene mener er best: Mange opplysninger på produktene eller et godkjent miljømerke? Diskuter også hva som er spesielt med Svanemerket i forhold til andre merker.

Undersøk noen utvalgte produkter i butikken

Skriv ut vedlagte registreringsskjema for bruk i oppgavene videre.

En enkel og lite arbeidskrevende oppgave kan være å la elevene besøke ulike nærbutikker på jakt etter miljømerkede varer. Del elevene i grupper, som besøker ulike dagligvareforretninger. Elevene tar med seg et registreringsskjema hver og ser om de finner:

- Tre forskjellige svanemerkede produkter

- Tre forskjellige økologiske produkter med Debiomerke

Tips om varetyper med Svanemerke:

Vaskemidler, toalettpapir, kaffefiltrer, konvolutter og skriveblokker.

Tips om varetyper med Debiomerke:

Mel, melk, frukt og grønnsaker.

Elevene noterer sine ”funn” i skjemaet. De krysser av for hvilke produkttyper de finner som har godkjente miljømerker. Finner de andre varetyper med godkjent miljømerke, kan disse skrives inn nederst på lista. Det kan eventuelt diskuteres i klassen senere hvilke av ”funnene” som kan regnes som seriøse miljømerker.

Elevene kan også sjekke om de finner tilsvarende produkter uten miljømerking, og undersøke om de miljømerkede produktene er billigere eller dyrere enn andre produkter. Elevene kan notere priser på miljømerkede varer og tilsvarende varer uten miljømerke (noteres på et eget ark).

Det er mulig å utvide aktiviteten ved at elevene besøker forskjellige butikker i nærmiljøet, og ser hvordan utvalget av miljømerkede varer varierer mellom de ulike butikkene. Elevene deles da i grupper, og de ulike gruppene besøker ulike typer forretninger. Ta med registreringskjema.

Bruk undersøkelsen som utgangspunkt for diskusjon i klassen, og diskuter for eksempel følgende spørsmål:

- Hvis det er prisforskjeller, hva kan det komme av?
- Kan det ha noe med mengde å gjøre (antall gram eller desiliter i pakningen) eller konsentrasjon/dosering?
- Er kvaliteten forskjellig?
- Er miljømerkede varer alltid litt dyrere?

Diskuter hvorfor det ofte er slik (det kan være dyrere å produsere mat uten sprøytemidler, mens f.eks. mindre emballasje burde gjøre et produkt billigere).

Steg 2: Sjekk totalutvalget av miljømerkede varer i butikken

En måte å gå enda grundigere til verks på, kan være å undersøke alle typer miljømerker i butikken. Læreren eller elevene selv gjør en avtale med en lokal dagligvarebutikk om å gå gjennom vareutvalget på jakt etter miljømerker. Her må elevene lage egne skjema, gjerne ved å ta utgangspunkt i vedlagte registreringskjema, som utvides med blanke linjer der de fyller inn andre typer varer enn de som er forhåndsdefinerte. Kanskje de også må lage flere linjer for samme produkt for å få med at ulike produsenter kan ha ulike miljømerker på sine produkter. Elevene noterer seg alle varetyper og hvor mange forskjellige miljømerker de finner.

Elevene kan også lage en utstilling med miljømerkede produkter. Kanskje butikken de besøkte ønsker å markedsføre de miljøvennlige varene gjennom samarbeid om en utstilling? Elevene kan intervju butikksjefen eller innkjøpssjefen om deres syn på miljømerkede produkter, f.eks. om de har planer om å ta inn flere økologiske produkter eller varer med miljømerker. Dersom

butikken vet hvor mange ulike produkter de har, kan elevene f.eks. beregne hvor stor andel av varene som er miljømerkede. I utstillingen kan de vise frem eksempler på ulike produkter og lage informasjonsmateriell/plakater om hva ett eller flere av miljømerkene står for. Ta gjerne bilder fra utstillingen og legg dem inn sammen med registeringskjemaet.

Steg 3: Evaluering

Diskuter til slutt i klassen hva elevene synes om utvalget av miljømerkede varer i butikkene. Er de miljømerkede varene bare pynt for å gi et godt bilde av butikken? Er det stort nok utvalg til at man kan få dekket sitt behov for mat i en vanlig husholdning, dersom man ønsker å spise bare miljømerket mat?

Miljømerking av varer

BR5	
Deltakernr.	
Områdenr.	
Enhetnr.	
Dato	

Produktkategori	Dersom butikken har varer med godkjent miljømerking, kryss av for hvilke miljømerker.				
	Svanen	Debio	EU-blomsten	Bra miljøvalg (Falken)	Annet
Melk					
Juice					
Kaffe					
Te					
Hvetemel					
Brød					
Frukt					
Grønnsaker					
Vaskemidler for klær					
Oppvaskmidler for hånd					
Toalettpapir					
Kaffefiltre					
Konvolutter					
Skriveblokker					
Dongeribukser					
T-skjorte					
Håndklær					
Kjøleskap					
DVD-spiller					
Mobiltelefon					
Engangskamera					
Joggesko					
Fotball					

Dersom butikken er tilsluttet en dagligvarekjede, skriv navnet på kjeden.	(tekstfelt)
Hva var klassens evaluering av denne butikkens utvalg	(tekstfelt)

av miljømerkede varer?	
Eventuelt andre kommentarer	(tekstfelt)
Her kan dere legge inn bilder fra utstillingen eller andre deler av arbeidet dersom dere ønsker det	

3.5 Sjekk et produkts bærekraft

Det er mange elementer som bestemmer hvorvidt en vare eller et produkt kan regnes som bærekraftig. I denne oppgaven skal elevene undersøke et produkt "fra vugge til grav", og forsøke å gi terningkast etter hvor økologisk rettferdig og økonomisk et produkt er.

Formål

- Bli kjent med det sammensatte begrepet bærekraftig utvikling
- Studere et produkts bærekraft
- Lære aktuelle bærekraftsvurderinger for produkter
- Bevisstgjøre elevene som forbrukere

Aktuelle samarbeidspartnere

Representanter for lokal dagligvarehandel, Miljøheimevernet, lokale miljøorganisasjoner, eventuelt produsenter og importører eller leverandører

Utstyr

Registreringsskjema

Bakgrunn

Brundtland-kommisjonen definerte bærekraftig utvikling som "en utvikling som tilfredsstillir dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstille sine behov." I tillegg til miljø og økologi, favner begrepet også om sosial og økonomisk utvikling.

Vi opererer ofte med tre bærekraftsindikatorer: En økologisk, en sosial og en økonomisk. Det er flere måter å definere dem på. Forskjellige personer/aktører vektlegger forskjellige sider, men et sett av definisjoner vi kan bruke her er:

Økologiske forhold

Vurdering om produksjonen er miljøvennlig, transport, miljøfarlige stoffer i produktet, avfallshåndtering m.m. Man følger et produkt "fra vugge til grav", fra råstoff til avfall, og analyserer miljøaspektene i hvert enkelt ledd av produktets "liv".

Sosiale forhold

Vurdering av arbeidsforhold under produksjonen, arbeidsrettigheter, barnearbeid m.m.

Økonomisk forhold

Hvordan pengene som betales for produktet blir fordelt, prisen på det ferdige produktet i forhold til råvarepriser m.m.

Gjennomføring

I denne oppgaven kan elevene undersøke hvor bærekraftig et produkt er ved å følge produktet "fra vugge til grav", og undersøke ulike aspekter av bærekraftbegrepet underveis i produktets liv.

Steg 1: Undersøk et produkts bærekraft

Klassen kan deles inn i små grupper som undersøker ulike produkter. Velg noen produkter fra produktlisten i registrerings skjemaet. Listen er laget for at resultatene fra forskjellige elever/klasser/skoler lett kan sammenlignes, og at man skal kunne lære av hverandre. For hvert produkt som velges, får en gruppe i oppgave å undersøke ulike bærekrafts aspekter ved det valgte produktet. Noen kan få i oppgave å undersøke ulike aspekter ved et produkt med miljømerke eller annen merkeordning (f.eks. ”rettferdig handel”), og gi en annen gruppe i oppgave å undersøke et tilsvarende produkt uten merke.

Som hjelp i denne analysen kan de kan stille følgende spørsmål:

- Hvor kommer råvarene fra?
- Hvordan er råvarene produsert og bearbeidet?
- Hvilke miljøbelastninger har produksjonen medført?
- Hvor er varen produsert og under hvilke arbeidsforhold?
- Hvor langt er varen transportert?
- Hvor lang levetid har produktet?
- Fører produktet i seg selv til miljøbelastninger?
- Hva skjer med produktet når det blir kastet?
- Hvordan blir pengene som betales for produktet fordelt?

La elevene undersøke hva slags informasjon som finnes om produktet? Dersom produktene er miljømerket eller merket med ”rettferdig handel”-merke, gir det tildels svar på noen av spørsmålene. Noen produkter har produksjon utenfor Norge, andre bare i Norge. Opprinnelsesland finnes på de fleste produkter, men ikke alltid informasjon om hvor råvarene kommer fra.

For å finne ut mer om produktet kan elevene eventuelt ta kontakt med produsenten eller importøren av varene og spørre om hvordan produktene er laget, og hva det er som eventuelt gjør disse produktene til gode miljø- eller etiske valg? De kan også spørre produsentene hvordan de ser på et system med godkjent miljø- eller etisk merking av produkter? Dersom det er vanskelig å få informasjon fra produsent eller importør, kan de kontakte ”Aktuelle samarbeidspartnere” – listet på forsiden til veiledningen, og muligens få hjelp der.

Elevene kan også kontakte Forbrukerrådet eller miljøorganisasjoner og finne ut om det er laget miljøtester av de utvalgte produktene. Naturvernforbundet lager med jevne mellomrom handleguiden ”Bra miljøvalg” med oversikt over produkter fra dagligvarehandelen.

Steg 2: Beskriv produktets bærekraftighet

La deretter elevene lage en beskrivelse av er hvor bærekraftig produkter er ved å beskrive:

- Hvor økologisk produktet er/livssyklusen til produktet (råvarer, produksjon, salg, bruk, avfall)
- Hvor sosialt produktet er
- Hvor økonomisk rettferdig produktet er

Gruppene presenteres deretter sine resultater for klassen. Disse beskrivelsene gir grunnlag for å gi terningkast og begge deler registreres i skjemaet på internettssidene til Nettverk for miljølære.

Steg 3: Gi terningkast

Når alle gruppene i klassen har presentert sine produkter, kan klassen sammen, ut fra den kunnskapen de nå har fått om produktet, gi terningkast over hvor bærekraftig produktet er. Det går også an å legge inn en diskusjon her om hvorvidt en av indikatorene er viktigere enn de andre.

For å vurdere den økologiske bærekraften, kan kriteriene i tabellen nedenfor brukes eller man kan finne andre. Som forbruker er det ofte vanskelig å få oversikt over alle sider ved et produkt, både hva det inneholder av stoffer, og hvordan det er produsert. Testen må derfor i stor grad baseres på skjønn.

Hjelpeskjema

Produktet som er undersøkt	Ja	Nei	Vet ikke
Er laget av nedbrytbare naturmaterialer			
Er produsert på en måte som ikke forurensar (uten bruk av sprøytemidler, kjemikalier og lignende)			
Er laget lokalt og krever ikke mye transport			
Inneholder ikke helse- og miljøskadelige stoffer (klor, PVC, tungmetaller)			
Kan repareres, gjenbrukes eller resirkuleres			
Har ikke unødvendig emballasje			

Gi terningkast fra 1 til 6, der 6 er beste karakter:

1. Hvor økologisk bærekraftig er produktet?
2. Hvor sosialt bærekraftig er produktet?
3. Hvor økonomisk bærekraftig er produktet?
4. Gi produktet en total karakter

Registrer resultatene i nettverket. La også elevene lage en kort, samlet vurdering av produktet, samt oppgi de kildene hvor produktinformasjon er hentet fra.

Registreringsskjema

Dato	(datofelt)
Velg produkt	Dropliste med alle produktene fra skjema under miljømerkingsoppgaven
Produkt, nøyaktig beskrivelse, navn, produsent etc.	(tekstfelt)
Er produktet miljømerket?	JA () Hvilket merke: (tekstfelt) NEI ()
Har produktet annen merkeordning, f.eks. merket "rettferdig handel"?	JA () Hvilket merke: (tekstfelt) NEI ()
Beskriv hvor bærekraftig produktet er, ved å beskrive de ulike elementene:	
-økologiske aspekter/livssyklus	(tekstfelt)
-sosiale aspekter	(tekstfelt)

-økonomiske aspekter	(tekstfelt)
Gi terningkast:	
- økologisk	(tallfelt)
- sosialt	(tallfelt)
-økonomisk	(tallfelt)
Samlet vurdering (terningkast)	(tallfelt)
Samlet vurdering (beskrivelse)	(tekstfelt)
Oppgi kilder	(tekstfelt)

3.6 Lag en motreklame

Formål

- Bli kjent med reklamens virkemidler
- Hva fokuserer reklamen på?
- Hva forteller reklamen om produktets innhold og historie?
- Hva utelater reklamen å fortelle om?

Aktuelle samarbeidspartnere

Butikker, importører/produsenter av varer, Miljøheimevernet, Forbrukerrådet, Forbrukerombudet

Utstyr

Registreringsskjema

Bakgrunn

Tenk på hvor ofte man kjøper produkter som er produsert langt utenfor Norge. Bananene kan være produsert i Costa Rica, jeansen i India, osten i Sveits og fotballen i Pakistan. Særlig i utviklingsland er arbeidsforholdene ofte meget dårlige og lønnen knapt nok til å leve av. Fotballen kan være produsert av barnearbeidere med elendige lønninger, og arbeideren på bananplantasjen kan ha fått helseskader på grunn av de giftige sprøytemidlene han/hun har pustet inn. Gjennom produktene vi kjøper, er vi daglig i kontakt med de store problemene i verden med henblikk på fattigdom og miljøproblemer.

Hva vet vi om historien bak tingene vi kjøper? Reklame sier vanligvis lite om under hvilke forhold en vare er produsert, og fokuserer heller på hva vi som forbrukere kan oppnå med å bruke eller eie varen. Holder reklamen det den lover oss som forbruker?

”Før du er ferdig med frokosten din, har du vært avhengig av halve verden.”
Martin Luther King

Gjennomføring

Steg 1: Analyser og diskuter hvordan merkevarer vil oppfattes gjennom reklamen

Undersøk hvilke merkevareprodukter elevene finner i klasserommet (f.eks. klær, gymtøy, deodorant/shampoo, møbler, vesker, mobiltelefoner, TV, PC).

La elevene finne reklame for noen av disse produktene, i blader, aviser, på TV eller utendørsreklame.

Deretter kan elevene diskutere i små grupper hvordan denne merkevaren vil oppfattes gjennom reklamen.

Her er noen spørsmål de kan diskutere:

- Forteller reklamen en historie rundt produktet?
- Forsøker reklamen å fremstille en spesiell livsstil eller en spesiell følelse ved å bruke dette produktet?
- Hvordan er forholdet mellom selve produktets kvaliteter/spesifikasjoner og det inntrykket reklamen forsøker å gi?
- Holder reklamen hva den lover oss som forbruker?
- Får vi den samme følelsen av å bruke produktet, som reklamen formidler?
- Synes elevene at de får noen informasjon om selve produktet og dets kvalitet gjennom reklamen?

Steg 2: Sjekk historien bak produktet

Etter å ha diskutert rundt reklamen knyttet til produktet, kan elevene undersøke om den reelle bakgrunnen for produktet. De kan kontakte de som selger varen, og undersøke om disse har kunnskap om, eller kan dokumentere bakgrunnen for produktet, f.eks. hvordan man har belastet miljøet gjennom produksjonen, eller om det har forekommet barnearbeid eller dyreforsøk.

Noen produkter har produksjon utenfor Norge, andre bare i Norge. La elevene se om de finner informasjon angående opprinnelsesland på produktet. De kan også undersøke hva slags annen informasjon om produktet de finner på produktet eller emballasjen. De kan deretter selv forsøke å finne ut noe mer om varens historie ved å kontakte f.eks. produsent eller importør. De kan også kontakte aktuelle samarbeidspartnere listet opp ovenfor for mulig hjelp.

Elevene bør vurdere følgende forhold for å beskrive produktets historie:

- Hvor kommer råvarene fra?
- Hvilke miljøbelastninger har produksjonen ført til?
- Hvor er varen produsert og under hvilke arbeidsforhold?
- Hvordan blir pengene som betales for produktet fordelt?
- Hvor langt er varen transportert?

Steg 3: Lag en motreklame

La elevene lage en motreklame som forteller produktets historie, merkevaren eller selskapet bak (f.eks. om innvirkning på mennesker og miljø). De kan velge selv hvilket medium de vil bruke (magasin, tv, radio). La elevene bruke reklamens egne virkemidler.

Det finnes tips og ideer til motreklame på hjemmesidene til organisasjonen Adbusters (www.adbusters.no).

Registrering

Registrer reklamen i nettverket sammen med en beskrivelse. Det er laget et enkelt registreringsskjema i form av et langt tekstfelt, eller mulighet for å legge inn en lenke til en Internettside dersom elevene har laget en slik selv.

Skjema – historien bak

Dato	(datofelt)
Type produkt	(tekstfelt)
Produsent og nøyaktig beskrivelse på produktet	(tekstfelt)

Beskrivelse av reklamen: Hva fokuserte reklamen på? Hva var det reklamen ikke så noe om?	(tekstfelt)
Produktet – historien bak: Lag en kort samlet vurdering av produktet, og hva dere har funnet ut om råvarer, produksjonsforhold, inntektsfordeling osv.	(tekstfelt)
Oppgi kilder	(tekstfelt)

3.7 Kortreist mat

Formål

- Bli bevisst hvor maten vi spiser til hverdags kommer fra
- Lære om hvilke alternativer som finnes og hva de koster
- Bli bevisst hvordan vi kan hjelpe til med å opprettholde det norske kulturlandskapet gjennom hva vi spiser

Aktuelle samarbeidspartnere

Nærbutikken, Bondens Marked

Utstyr

Registreringsskjema

Gjennomføring

Jo lenger maten vi spiser reiser, jo mer utslipp er det forbundet med transport av maten, og jo kortere den reiser jo ferskere kan den være når vi kjøper den. Gjennom å kjøpe mat som er produsert lokalt, bidrar vi også til å opprettholde det norske kulturlandskapet.

Undersøke maten elevene spiser til lunsj

Elevene skriver ned alle de ulike matvarene de spiste/drakk til lunsjen i dag. Hvor tror de at ingrediensene i matpakken kommer fra? Noen av matvarene består av flere ingredienser (f.eks. brød). Skriv også ned hvor de tror disse ulike ingrediensene kommer fra.

Elevene undersøker deretter, så langt som mulig, hvor maten kom fra, dvs. ”hvor langt” drar disse produktene. De kan spørre foreldrene hjemme om de vet hvor ingrediensene kom fra. De kan sammen sjekke påleggspakkene om de finner informasjon der. Det meste av kjøtt- og fiskepålegg som er kjøpt i Norge, har sannsynligvis ingredienser fra Norge, men fra hvor i Norge? Og hva med osten? Hvor er den laget? I nøttepålegg kommer ingrediensene sannsynligvis fra utlandet. Hvor kommer frukten i syltetøyet eller juicen fra? Melk kjøpt i Norge er (foreløpig) norsk, men kan ha reist langt allikevel. Hva er det i brødet de spiser og hvor kommer kornet fra? Hvete er vanligvis importert, det produseres lite dette av i Norge, og en del rug er importert. Frukt og grønnsaker kommer fra forskjellige steder i verden i løpet av året, avhengig av hvor det er sesong for dem.

Elevene kan notere seg produsent av de ulike varene, og kontakte produsenten direkte der hvor de ikke finner noe opprinnelsesinformasjon på pakken. Dersom det står at appelsinjuicen er laget i Nord-Trøndelag, mangler det opplagt noe informasjon. Det vokser jo ikke appelsiner i Norge. Hvor langt kommer de fra? Spania, USA eller enda lenger unna?

Deretter kan elevene selv dra til butikken og undersøke hvor f.eks. ulike frukt og grønnsaker som er typiske i en matpakke kommer fra. Hvis det finnes flere alternativer fra ulike land, skriv ned både land og pris på disse.

Elevene registrer deretter analysen av matpakken i vedlagte skjema. De skriver ned alle ingrediensene som de spiste til lunsj, og krysser av i kolonnen som viser hvor produktet kom fra (eller hvor de tror det kommer fra).

Deretter kan elevenes resultater oppsummeres i klassen. Har de nå klart å finne ut hvor maten i egen matpakke kommer fra? Diskuter hva de største ”ekstra belastningene” ved langreist mat er.

Finn alternativer

Er det mulig å finne lokale (fra kommunen eventuelt. fra fylket) alternativer til de matvarene elevene vanligvis spiser? Hvordan skal man finne ut det? Noen elever kan f.eks. spørre i butikken om de har lokale varer. Finnes det er torg i nærmeste tettsted/by hvor bønder selger produkter fra gården, eller hvor småskalaprodusenter av mat selger sine produkter? Noen elever kan søke på Internett og finne ut om f.eks. ”Bondens Marked” er opprettet på deres hjemsted? Noen kan undersøke om det finnes gårder med gårdsbutikk i nærheten, ved f.eks. å kontakte det lokale Bondelaget eller Bonde- og småbrukarlaget, og sjekke om de kan gi noen tips.

Diskuter deretter i klassen:

- Hva kan man gjøre for å få tak i lokale alternativer eller oppmuntre lokal produksjon?
- Vil vi spare penger på å endre matvanene, eller koster kortreiste produkter mer?
- Hvorfor koster norske produkter noen ganger mer enn produkter fra andre siden av jordkloden (for eksempel epler)?

Skjema

Produkt	Fra nærmiljøet	Fra Norge	Fra Europa	Fra resten av verden
Brød				
Pålegg 1				
Pålegg 2				
Pålegg 3				
Grønnsak 1				
Grønnsak 2				
Frukt				
Melk				
Juice				

3.8 Hvilke tanker har nordmenn om et fullverdig liv?

Formål

- Bevisstgjøring om hva som kan bidra til et godt/fullverdig liv, hvilke kriterier må være oppfylt?
- Bidra til forståelse av hva det vil si å være fattig
- Få erfaring med å formidle kunnskap og inntrykk gjennom ulike kanaler

Aktuelle samarbeidspartnere

Fremtiden i våre hender: www.fivh.no

Norgesdokumentasjon: Studieplan om veien til et bedre liv.

<http://www.hil.no/livsglede/indeks.html>

Rådet for psykisk helse, ungdomssider:

<http://www.psykiskhelse.no/artikkel.asp?id=165>

Gjennomføring

Den indiske filosofen og nobelprisvinneren i økonomi, Amartya Sen, definerer fattigdom som manglende mulighet til å leve et fullverdig liv. Hva skal til for å leve et fullverdig liv? Et minimum av materiell trygghet er nødvendig for å overleve - men utover dette er ikke svaret så klart som en skulle tro. Kanskje er det like mange oppskrifter på "det gode liv" som det er mennesker på jorda!

Nærhet til andre mennesker er viktig. Det å vite at man betyr noe for andre gir grunnlag for et godt liv. Leves det gode og fullverdige liv i Norge? Til tross for at vi lever i et rikt land - med olje, gass og materiell overflod - viser det seg at mange mennesker strever med savn, ensomhet og redsel for fremtiden. Materiell trygghet er heller ingen selvfølge for alle - hjemløse tiggere har blitt en del av gatebildet i de største byene.

Et godt liv kommer sjelden av seg selv - det må skapes. Har alle mulighet til dette? Elevene skal foreta en spørreundersøkelse blant elever, lærere, foreldre og andre i lokalmiljøet om temaet.

Utfør en spørreundersøkelse i nærmiljøet/på skolen

Før elevene tar fatt på selve undersøkelsen, er det viktig at de har reflektert over temaet: Hva som gir et godt liv og hvordan kan en selv arbeide for dette? En diskusjon i klassen rundt spørsmålene under kan være en mulig start. Man kan også lese aktuelle fortellinger/historier om ulike menneskeskjebner som elevene kan identifisere seg med, f.eks om mobbing, ensomhet, skillsmisser, osv.

- 1) Hvilke tre kriterier må minimum være oppfylt for at livet mitt er godt å leve (hva må jeg for eksempel gjøre/eie/ha)?
- 2) Hva kan jeg gjøre for andre mennesker (i Norge/verden) så de kan leve et fullverdig liv?
- 3) Har alle mennesker mulighet til å leve et fullverdig liv? Hvorfor/Hvorfor ikke?

Elevene går så ut i grupper på ca. 3 og stiller de fem spørsmålene til foreldre, lærere, medelever eller andre personer. Noter respondentens alder, kjønn og yrke.

Presentasjon av undersøkelsen

Hver gruppe presenterer de ulike svarene for klassen muntlig. Ser det ut som om alder, kjønn og yrke påvirker svarene? Hvis ja, hva slags trender ser gruppa?

Gruppa kan også formidle sin oppfatning av fattigdom/det gode liv gjennom tegning, form og farge. De visuelle arbeidene kan eventuelt utgjøre en utstilling som klassen kan presentere for resten av skolen.

Ved å registrere resultatene fra undersøkelsene kan elevene sammenligne sine resultater med andre skoler sine og bruke dette i presentasjon av resultatene.

Skjema

Spørsmål	Svar	Respondentens kjønn/alder/yrke
1		
2		
3		

3.9 Global fattigdommen – hvem mener hva?

Formål

- Bidra til forståelse av årsaker til global fattigdom.

Samarbeidspartnere

- Unge høyre: www.ungehoyre.no
- AUF: www.auf.no
- Senterungdommen: www.senterungdommen.no
- Unge venstre: www.uv.no
- Kristelig folkepartis ungdom: www.krfu.no
- Fremskrittsparties ungdom: www.frp.no
- Sosialistisk Ungdom: www.su.no
- Rød Ungdom: www.rv.no
- Kirkens nødhjelp: www.nca.no
- FOKUS: www.fokuskvinner.no
- Fremtiden i våre hender: www.fivh.no

Gjennomføring

Verden er preget av stadig større ulikheter. En stor del av verdens befolkning lever i dyp fattigdom samtidig som et rikt mindretall lever i materiell overflod. Hvorfor er verden så urettferdig? Er verdens ekstreme rikdom og ekstreme fattigdom to sider av samme sak? Meningene om den globale fattigdommens årsaker og løsningsalternativer er mange. Noen hevder at vi må videreføre og forsterke eksisterende, økonomiske politikk og på denne måten generere flere ressurser til fordeling. Andre hevder derimot at det er dagens økonomiske system som er hovedårsaken til de problemene vi har – og at løsningen heller ligger i systemendring. Hva gjøres egentlig?

Gjennom FN har det internasjonale samfunnet samlet seg om tusenårsmålene som blant annet tar sikte på å halvere den ekstreme fattigdommen mellom 1990 og 2015. Tusenårsmålene er grunnlaget for det internasjonale samfunnets arbeid for bekjempelse av fattigdom. Mye gjøres, men fortsatt finnes det sterke nasjonale og internasjonale rammebetingelser som gjør det vanskelig å vinne fram.

Elevene skal finne ut hva ulike aktører mener om den globale fattigdommen. Metoden er å foreta et intervju av to av organisasjonene under "samarbeidspartnere" (se over), eller andre relevante organisasjoner som elevene kjenner til.

Lag et intervju

Ressursene over gir en innføring i temaet global fattigdom. Dette kan være grunnlag for en diskusjon i klassen som kan gi elevene grunnlag for å utforme relevante spørsmål for intervjuet. Relevante temaer til samtale kan være:

- Hva er fattigdom/hva vil det si å være fattig?
- Hvem er verdens fattige?
- Fattigdom og internasjonale rammevilkår
- Hva gjøres internasjonalt – i FN og andre organisasjoner - for å redusere fattigdommen?

Klassen kan godt lage en felles ramme for intervjuet, som deretter kjøres på ulike organisasjoner.

- 1) Formuler ca. 6 spørsmål om fattigdom! Fokuser på organisasjonens syn på fattigdommens årsaker, forslag til/muligheter for løsninger, samt deres vurdering av den internasjonale innsatsen for å bekjempe fattigdommen.
- 2) Kontakt en utvalgt organisasjon for å avtale intervju. Intervjuet kan foregå ved personlig oppmøte, per telefon, eventuelt skriftlig besvarelse av innsendte spørsmål. Elevene kan gjennomføre intervjuet alene, eventuelt i mindre grupper ved personlig fremmøte. Det er fint om klassen totalt dekker flest mulige organisasjoner.
- 3) Skriv ut intervjuene og registrer dem i nettverket. Husk å presentere organisasjonen/personen og gi en kort klargjøring av hva fattigdom er som introduksjon. For leseren er det viktig med denne informasjonen – som en bakgrunn for å kunne lese og sette resten av intervjuet i sammenheng.

[Se tips for skriving intervjuer](#)

Vedlegg A

Generell tekst til veiledninger

Generell tekst til veiledninger

Tekstene nedenfor er første utkast til generelle tekster som kan fungere som god hjelp og veiledning for alle aktivitetene. De er tenkt plassert i egen boks på web-sidene eller i høyremarg på siden til veiledningene.

Skriv ut skjema

Det kan lette gjennomføringen, og legger også forholdene til rette for enklere registrering, dersom dere skriver ut en enkel versjon av skjemaet som dere bruker som kladd når dere jobber.

>> [Åpne skjema](#)

Bruk resultatene – sammenlign med andre

Når dere har registrert resultatene i databasen, kan dere sammenligne hva dere kom frem til med det som andre elever på deres skole, eller kanskje andre skoler har kommet frem til. Resultatsidene har ofte også gode visningsformer som gjør sammenligningen mer spennende.

>> [Gå til resultatsidene](#)

Lag forskningsrapport eller annen formidling

Alle temaene har en egen rapportgenerator. Der kan elevene fortelle hvordan de har arbeidet, legge inn bilder, ta med sine resultater, hente inn andres resultater (også fra eksterne kilder), gjøre vurderinger og konkludere. Kort sagt, arbeid slik forskere gjør når de publiserer. Sluttproduktet er rapport i HTML- eller pdf-format.

>> [Gå til rapportgenerator](#)

Mange elever har også brukt aktivitetene som basis for å lage veggaviser og/eller foredrag. Disse kan en så ta bilder av å publisere på nettsidene.

>> [Gå til skolens album](#)

Norsk institutt for luftforskning (NILU)

Postboks 100, N-2027 Kjeller

RAPPORTTYPE Oppdragsrapport	RAPPORT NR. OR 3/2005	ISBN 82-425-1638-3 ISSN 0807-7207	
DATO 17.01.2005	ANSV. SIGN.	ANT. SIDER 44	PRIS NOK 150,-
TITTEL Forslag til aktiviteter i miljølære.no Forbruk, ressurser og fordeling Rapport fra arbeidsgruppen, januar 2005		PROSJEKTLEDER Geir Endregard	
		NILU PROSJEKT NR. O-100054	
FORFATTER(E) Geir Endregard, NILU Hanne Åby, FN-sambandet Tone Smith og Jarle Langeland, Forbrukerrådet		TILGJENGELIGHET * A	
		OPPDRAGSGIVERS REF. Astrid Sandås	
OPPDRAGSGIVER Utdanningsdirektoratet			
STIKKORD Miljølære	Undervisning	Forbruk, ressurser og fordeling	
REFERAT Rapporten gir anbefalinger til etablering av nytt tema i Nettverk for miljølære. Temaet som dekker forbruk, ressurser og fordeling foreslås etablert med 9 aktiviteter. Rapporten dekker konkrete forslag til de 9 aktivitetene. Arbeidet er utført av en arbeidsgruppe med bred deltakelse under NILUs ledelse.			
TITLE Proposals for activities in miljølære.no. Consumption, resources and distribution. Report from the working group, January 2005.			
ABSTRACT [Skriv abstract på engelsk]			

* Kategorier: A Åpen - kan bestilles fra NILU
B Begrenset distribusjon
C Kan ikke utleveres